

Çocuk Yuvası ve Yetiştirme Yurtlarından Simalar: Anne-Baba-Abi/Abla ve Kardeş (1950-2000)

Yasin Çetin *

0.) Giriş

Tarih araştırmalarında uzun bir süre “büyük insan” olarak ifade edilen karakterlerin tarihi yazılmıştır. Tarih alanındaki gelişmelerle “sıradan insanın” üzerine araştırmalar yapıldı. Büyük insan ve sıradan insan karakterleri yanında çok farklı bir alan daha vardır. Bunlara toplum öteki diyebilmektedir. Öteki insan karakterinin tarihi hiç denebilecek kadar az çalışılan ve ilgi gören bir konudur. Bir düşünün bugüne kadar hayat kadınlarının tarihi üzerine bir çalışma gördünüz mü?. Peki bir başka soru daha toplum tarafından öteki olanları anlamadan o toplumun yapısı tam olarak anlaşılabilir mi?. K. Marx’ın dediği şekilde “İnsanlar tarihlerinin kendileri yaparlar, ama tamamen kendi diledikleri gibi değil- Kendi seçtikleri koşullarda değil, doğrudan yüz yüze geldikleri, geçmişin aktardığı ve onlara temin ettiği koşullarda yaparlar.”¹ Toplumun öteki olarak adlandırdığı gruplarda hayatın sundukları çerçevesinde kendi tarihlerini yaşamışlardır. Tıpkı diğer insanlar gibi. Tarihini hayat sunduğu çerçevede yapan bir karakterde toplumun yanlış olarak yetimhane ve kimsesizler yurdu olarak adlandırdığı “çocuk yuvası” ve “yetiştirme yurdu” kurumlarında hayatını sürdürmek zorunda kalan bireylerdir. Bunun yanında onların bakımı ve eğitimi konusunda görevlendirilmiş karakterler vardır. Bu karakterlerin yaşamını yansıtmaya çalışacağız. Toplumun bu karakteri nasıl algıladığı ve neden ötekileştirdiği üzerinde duracağız. Çalışmayı 1950-2000 tarihi arasında sınırlayacak ve anılar üzerinden bir inceleme yapılacaktır. Karakterlerin analizinden önce kurumların kuruluşundan bugünkü değişimleri üzerine tarihsel gelişme sunulacaktır.

1.)Kısaca Çocuk Yuvası ve Yetiştirme Yurdu Tarihi

Yetim ve kimsesiz çocuklar için II. Abdülhamit döneminde Darülhayr-ı Ali’nin kuruluşu ile başlamıştır. İttihad ve Terakki Partisi döneminde Darüleytamların(yetimevleri) kurulmasıyla devam etmiştir. Bu kuruluşların yetersizlikten dolayı kapanmasından sonra 1917’de Himaye-i Etfal Cemiyeti resmen kurulmuştur. 1921 yılında Ankara’da Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti olarak kurulmuştur. 1934 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu adını almıştır.² 1960 yılı sonrasında dörtlü bir yapının olduğu görülmektedir. Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, 13-18 yaşındakilere bakmakla yükümlü Milli Eğitim Bakanlığı, yerel düzeyde tek sorumlu olan Koruma Birlikleri ve etkinlik alanı kısıtlanmış Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumudur.³ Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu 1983 yılında kurulmuştur. Sağlık ve Sosyal Yardım

* Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğrencisi.

¹ Cemal Kafadar, *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken, Osmanlı’da 4 Sima: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, Metis Yayınları, İstanbul, 2012, s. 26.

² Yaşar Baytal, *Atatürk Döneminde Sosyal Yardım Faaliyetleri(1923-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2012, s. 107-110; Darüleytemlerin, Himaye-i Etfal Cemiyeti ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun kurulması üzerine bkz. Ethem Çengelci, *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Türk Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Yönetim Sistemi İçindeki Yeri*, Aydınlar Matbaacılık, Ankara, 1998, s. 8-22; Kurumun adının Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirilmesi üzerine bkz. Hakan Acar, *Cumhuriyet’in Çocuk Refahı Politikasını Yapılandıran Bir Sivil Toplum Örgütü: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu(1921-1981)*, Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezleri Vakfı Yayınları, Ankara 2011, s. 56.

³ Acar, *age.*, s. 64.

Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur. 1989'da Başbakanlığa bağlı kuruluş olarak faaliyet gösterir.⁴ 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur.⁵ Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtları Bakanlığa bağlı faaliyet göstermiştir. Sevgi Evi ve Çocuk Evi sistemleri ile beraber ortadan kalkmışlardır. Burada yetişen devlet korumasındaki çocuklar Sevgi Evi ve Çocuk Evlerinde kalmaktadır.

*“7-12 yaş grubu 45 dublex ve 0-6 yaş grubu için 15 tek katlı ev olmak üzere Ankara Sevgi Evleri Temmuz 2009 tarihinde bitirilmiş ve geçici kabulü ilgililerce sağlanmıştır. 1 Ekim 2009 tarihinde ise Keçiören Atatürk Çocuk Yuvasındaki 3-12 yaş grubu çocuklarımız Ankara Sevgi Evlerinde yeni mekânlarına tatlı bir heyecanla nakledilmişlerdir. Dünyanın değişen şartlarına ayak uydurabilmek, koruma ve bakıma muhtaç çocuklarımıza daha sağlıklı hizmet verebilmek adına yapılan bu girişimde modern ortamlarına taşındılar. Bu gün çocuklarımız sekizer kişilik yeni evlerinde yaşamlarına devam etmektedirler.”*⁶ Belirtilen yıldan sonra Türkiye geneli “Sevgi Evi” sistemine geçiş gözlenmektedir. *“İlk çocuk evi Ankara İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne bağlı Çevre Eğitim Sağlık Sosyal Yardımlaşma Vakfı ile işbirliği protokolü ile 2000 yılında Ankara İlinde açılmıştır.”*⁷ Sevgi Evleri sisteminden önce faaliyete başlayan “çocuk evleri” sistemi de devam etmektedir.

2.) Simalar

Simaları incelemeye geçmeden önce kullanılacak kaynaklar hakkında bilgi ve değerlendirme yapmak doğru bir yol olacaktır. Çalışma temel olarak 4 kaynağa dayanmaktadır. Bunlardan ilki yuva ve yetiştirme yurdunda yetişmiş bir kadın olan Songül Aksankur'un anılarını anlattığı “Sevgili Ben” eseridir. Kitapta yuva ve yetiştirme Yurdu ile ilgili anılarını ara sıra anlattığı için verdiği bilgiler sınırlıdır. Sınırlı bilgi olsa da bir kadın olarak farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Demirhan Kadioğlu ise bize çok küçük yaşta yuvaya verilen bir kişinin bakış açısını sunar. Yuva ve yetiştirme yurdunda geçirdiği hayat hikâyesini “Yetiştirilmiş Hayatlar” kitabında kapsamlı olarak anlatmıştır. Şevki Dinçal ise sokakta geçen zorlu bir hayat sonrası Süleyman Demirel sayesinde yuvaya yerleştirilmesini anlattığı “Umdun Işığı: İçimizdeki Yarın” kitabında farklı bir bakış açısı sağlamaktadır. Sonuncu olarak yuva ve yurdlarda sosyal hizmet ve müdürlük yapmış olan Hulusi Armağan Yıldırım, “Zor Çiçek” adlı eserinde kurumda çalışan kişi olarak farklı bir bakış açısı sağlamaktadır. Bu eserlerin incelenmesi ile Anne, Baba, Abi/Abla ve Kardeş olarak adlandırdığımız karakterler değerlendirilmektedir.

2.1.) Anne

Bu simada kast ettiğimiz “*çocuğu olan kadın*”⁸ anlamındaki “anne” değildir. Yuva ve yurdlarda bulunan kadın bakıcılara, çalışanlar ve devlet koruması altında bulunan çocukların

⁴Çengelci, *age.*, s. 2-3; 1983'de Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun kurulması bkz. Acar, *age.*, s. 60; Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun devletleştirilmesi ve son bulması bkz. Acar, *age.*, s. 73-75; 1983'e kadarki süreç için bkz. <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/hakimizda/tarihce> (6.12.2014).

⁵<https://www.turkiye.gov.tr/aile-ve-sosyal-politikalar-bakanligi> (6.12.2014).

⁶http://www.ankarasevgievleri-shcek.gov.tr/?page_id=498 (6.12.2014); 2012'de Sivas örneği için bkz. <http://sivas.aile.gov.tr/html/2919/Sevgi-Evleri-Cocuk-Yuvasi-ve-Kiz-Yetistirme-Yurdu> (6.12.2014); 2011 Çorum örneği için bkz; <http://corum.aile.gov.tr/html/4295/Sevgi-Evleri-Cocuk-Yuvasi-ve-Kiz-Yetistirme-Yurdu-Mudurlugu> (6.12.2014.); 2009 Adana örneği için bkz. <http://www.adanasevgievleri.gov.tr/ekran.asp?id=2> (6.12.2014).

⁷ <http://konyacocukyuvasi-shcek.gov.tr/default.asp#skod=10.25.40> (6.12.2014.)

⁸ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5482fde0455077.19598080 (6.12.2012).

söylediği kavramdır. Bu husus anılarda, “yuva ve yurttta çalışan kadınlara ‘anne’ dememiz öğretilmişti. Anne derdik onlara”⁹, “Kadın personelleri de annesiydi”¹⁰, “yurttta öğretmenlerin dışında çalışan kadınlar vardı. Çocuklar onlara Anne diye hitap ediyorlardı”¹¹ şekillerinde anlatılmaktadır. Bu anne karakterinin analizini yapmaya çalışacağız.

Kaynakların bize anlattıklarını sıra ile ele alalım. Songül Aksankur, “yuvalarda ve yetiştirme yurtlarında sevgi ve ilgisini çevresini kuşatmış sevgili çocuklarından ve bebeklerinden esirmeyen” Kadriye analara kitaptaki bölümü ithaf etmiştir. Ardından “Öyle annelerle kuşatılmışken çocuklar, daha da şanslı olurlar. Bol anneli bir dünyaları olduğu için” şeklinde kurumda onların önemini vurgulamak istemiş olmalıdır. Ardından onların sabırları ile ilgili şu bilgileri verir; “Sert olduğunuz zamanlarda olmuştu. Bezdiğiniz zamanlarsa boldu. Ama önemli değil, çünkü her bezgin annenin daha sonrasında gönül alışı gibi gönül alışınız vardı. Ve bizlerde pek öyle avuca sığan uslu çocuklarcıkta değildik. Birçok annenin kendi yuvasında, kendi yavrusuna gösteremediği sabrı sizler daha afacan olan sürüler halindeki bizlere gösterebiliyordunuz.”¹² Bu çalışan kadınların cahil olduğunu belirtse de “çok fazla emek verdikleri çocukları o cahil kadınlar çok daha fazla sevip kollama ihtiyacı duyuyorlar” şeklinde övüyordu. Songül Aksankur’un tavrı genelde alıntılarda da görülebileceği gibi bakıcı kadınlar hakkında olumluydu. Anne tanımımıza uymasa da yaşadığı bir olayı kurumda ne gibi sıkıntılar çıktığını anlamak için bu bölümde ele alacağız. Bir tatil günü rahatsızlık yaşadığı zaman yurda gelen yeni hemşirenin tavrını şu şekilde aktarır; “Yurdumuzun sevgili yeni ve işe yaramaz hemşiresi beni hastaneye götürmek istememişti.” gerekçe olarak; “Hastane ücretsiz olabilirdi ama ilaçlar öyle değildi. Ödenmemiş Faturalardan ötürü yurdun anlaşmalı eczanesi artık yurda ilaç vermek istemiyordu” olduğunu düşünüyordu. Hemşirenin tavırları hakkında daha genel fikir verecek, “Bize hemşirelik yapmak yerine üstünlük taslayıp it, eşek terbiyeciliği yapmaya inatlaşırdı”¹³ sözlerini sarf etmiştir. Songül Aksankur, olaylardan olabildiğince olumlu bahsetmeye çalışırken hemşire hakkında bunu yapmamıştır. Tatil sonunda hocaların gelmesi ve rahatsızlığını bildirmesi ile hastaneye yollanmıştır.¹⁴ Bu önceki sayfalardan önce hemşirenin düşünce tarzını gösteren şu alıntı; “Hemşiremiz hangi akla hizmet bilmediğim bir sebeple her seferinde hiçbir sorunum olmadığını, uyuşturucu kullandığım için bu tür dengesizlikler yapıyor olduğumu, bu nedenden ötürü de onların benden uzak kalmaları gerektiğini söylüyormuş... Müdür ve öğretmenler döndüklerinde nasıl olsa haddini bilidirirlermiş benim.”¹⁵ Hemşirenin hasta bir çocuğa uyguladığı tavrı yanında bakıcı kadınların daha sevgi ile çocuklara yanaştığı soncuna varılabilmektedir. .

Demirhan Kadioğlu başlangıç olarak anne dedikleri kadınların görevlerini anlatır; “kadın görevliler, biz çocukların bireysel bakımlarımızı da dahil yememiz, içmemiz, kılık kıyafetimiz ve kaldığımız yerlerin temizliği ile ilgili her türlü ihtiyacımızı karşılamaya çalışıyordu.”¹⁶ Yuvada çocuklara yaptırılan banyo sırasında tavırlarını; “Banyo anında banyo yapmıyor,

⁹ Demirhan Kadioğlu, *Yetiştirilmiş Hayatlar(Yetiştirme Yurdu Çocuklarının Gerçek Hikayeleri)*, Nesil Yayınları, İstanbul, 2014, s. 17.

¹⁰ Hulusi Armağan Yıldırım, *Zor Çiçekler*, Trend Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 18.

¹¹ şevki Dinçal, *Umudun Işığı İçimizdeki Yarın*, Yurt Kitap Yayınları, Ankara, 2008, s. 125.

¹² Songül Aksankur, *Sevgili Ben*, Cinius Yayınları, İstanbul, 2010, s. 297.

¹³ Aksankur, *age.*, s. 562.

¹⁴ Aksankur, *age.*, s. 563.

¹⁵ Aksankur, *age.*, s. 552.

¹⁶ Kadioğlu, *age.*, s. 17.

adeta sıcak suyla haşlanıyorduk. Kurnalara birikmiş suyu ılıştırmaya bile gerek görmüyordu temizliğimizden sorumlu annelerimiz. Maşrapaya doldurulmuş suyun sıcaklığını kontrol etmek gibi bir zahmete (!) dahi katlanmıyorlardı. Kaynar suyu tepemizden aşağı boca edince hopluyor, “anne” veya “yandım anam diye bağıryorduk. Sen misin bağırın... Hemen maşrapa kafamda patlıyordu: Sus bakayım! Sonra ağlaya ağlaya o yarı haşlanmış sularda yıkıyorlardı. Acaba kirlerimiz yumuşasın diye mi o kadar sıcak tutuyorlardı suyu? Yoksa sorumsuzluk sebebiyle mi, bilemiyorum.”¹⁷ Bu kadınların kendi döneminde nasıl çalıştıklarını ise; “Bir keresinde Emine anne dediğimiz kadıncağız vardı. Yurtta temizlik yapıyordu. Çocukların üstünü de temizliyordu. Yerine göre yemek yapma işine de yardım ediyordu. Her tarafa joker gibiydi yani”¹⁸ şeklinde ifade etmiştir. Okumamış olduklarını ise; “Vali ona denk geldiğinde sordu: -siz ne mezunusunuz? –benim mezuniyetim yok. Yani kadıncağız bırakın mezun olmayı, okula bile gitmemiş. Bu kadıncağız yine de annelik duygusuyla, kadınlık içgüdüleriyle, helal kazanç düşüncesiyle her işe yüksünmeden gidiyordu... ama şuurlu, bilimsel anlamda ne yaptığını bilen bir bakıcı olması mümkün değildi.”¹⁹ şeklindedir. Demirhan Kadioğlu, annelik duygusu ile davrandıklarını söylese de şiddete eş değer davranışlar yaptıklarını da söylemektedir.²⁰

Şevki Dinçal, annelerden fazla bahsetmemiştir. İlk geldiğinde arkadaşlarına neden anne dediklerini sorduğunda; “Yok onlar hiçbirimizin annesi değil, burada çalıştıkları ve biz her şeyimizle ilgilendikleri için biz de onlara böyle hitap ediyoruz.” cevabını aldı. “İlk günlerde ben bir türlü anne diyememiştim onlara, bu kadınları tanıyınca, bize karşı fedakârlıklarını görünce, buna da alıştım.”²¹ olumlu şekilde bahsetmiştir.

Kurumda bir çalışan olan Hulusi Armağan Yıldırım ise çocuk ünitesi bölümünde çalıştığı dönemden şunları aktarmaktadır; “Bütün işleri annelerin omuzlarına bırakıyorlardı. Annelerde çaresiz işleri üstün körü yapıyordu. Bizim ünitenin gece annesi, gündüz annelerini kıskanmaya başlamıştı. Çünkü gündüz annelerine biz de yardımcı oluyorduk. Anneler birbirlerini kıskanmasın diye zaman zaman vardiyalarını değiştirmeye başlamıştık. Diğer ünitelerin anneleri, bizim üniteye gıpta eder hale gelmişlerdi.”²², “Engelli veya çatal kaşık tutmayı henüz öğrenememiş çocuklara yemekleri annelerle biz yedirdiyorduk.”²³, “Anneler, çocukları beşer altışar banyoya alıyor ve onları sabunlayıp yıkıyorlardı. Banyodan çıkan çocuklar kurulanıp üstleri giydiriliyordu. Anne kız çocukların saçlarını tarıyor, bir kısmını da saçlarını örüyordu. Annelerle birlikte oyun oynayan çocuklar gece annesi gelince ona teslim ediyor.”²⁴ Ünite de yalnız kaldığı bir anısını; “Benim için oldukça çetin geçen bir haftanın sonunda bizim yuva ve bakım merkezlerimizdeki bakıcı annelerin değeri, önemi ve vazgeçilmezliğini bir kez daha yaşayarak anlamıştım. Bu fedakar annelerimiz yetişmeye çalışıyordu.”²⁵ şeklinde aktarmıştır. Üstlerine bütün işi üstün körü yaptıkları eleştirisinden sonra olumsuz olarak; “Akşamdan sonra çocuklara su içirmediklerini, çocukların gündüz

¹⁷ Kadioğlu, *age.*, s. 23-24.

¹⁸ Kadioğlu, *age.*, s. 145.

¹⁹ Kadioğlu, *age.*, s. 146.

²⁰ Kadioğlu, *age.*, s. 51.

²¹ Dinçal, *age.*, s. 125.

²² Yıldırım, *age.*, s. 115.

²³ Yıldırım, *age.*, s. 116.

²⁴ Yıldırım, *age.*, s. 117.

²⁵ Yıldırım, *age.*, s. 119.

verdiğimiz suyu büyük bir iştahla içişinden anlardık.”²⁶ şeklindedir. Bir de kadın öğretmen olan bir hanımdan bahseder ona da burada yer verelim; “Bütün çocuklar Gülnaz hanımı seviyordu.. Hatta diğer çocuklar onun grubundaki çocukları kıskanıyorlardı.”²⁷, “Bir anneler gününde Cemal, en çok sevdiği hanım sosyal hizmet uzmanına, yurdun aşağısındaki evlerin bahçelerinden en nadide çiçeklerden toplayıp derlediği buketi getirip, Anneler gününüz kutlu olsun hocam, diyerek uzattı. Cemal’in annesini daha o iki yaşında öldüğünü bilen ve ona bir anne şefkati ile davranan özverili uzman, bu nazik davranış karşısında kendini tutamayarak hıçkırıklara boğulmuş ve Cemal’e bir anne sıcaklığı ile sarılarak ona olan sevgisini göstermişti. Cemal de bu sevgiye karşılık gözlerinden akan yaşları silerken Hocam, sanki anneme vermiş kadar sevindim, demişti.”²⁸ Hulusi Armağan Yıldırım, kadın öğretmen ve bakıcı kadınlardan genel olarak olumlu bahsetmiştir.

2.2.) Baba

Baba kavramını “Çocuğu olan erkek” ve “Çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek”²⁹ anlamında değil kurumun başındaki müdüre söylenen hitap şeklidir. Neden baba denildiğini yeri geldikçe anılar ile açıklamaya çalışacağız. Müdürün yanında erkek personeli bu bölümde inceleyeceğiz.

Songül Aksankur’da baba kavramının kullanıldığına dair bir bilgi yok. Belirttiğimiz gibi kitabında yuva ve yurt yaşantısına ara ara değinmiş ve bu yüzden çok ayrıntı bilgi çıkarmak mümkün olmamaktadır. Bazı alıntılar ile Songül Aksankur’un bakış açısını çıkarmaya çalışalım; “Neden oda kapıları kilitlenir de balkon kapıları açık bırakılırdı.? Muamma... Kim bilir kaç çocuk balkondan balkona geçmeye çalışırken yere çakılmışlardı..? Yine de akıllıca yada makul bir önlem alınmamıştı, her nedense.”³⁰ kısmından anlaşılan çocukların pek umursanmadığı olmalıdır. Onun gözünden kurumdaki personelin bakış açısının nasıl olduğunu şu alıntı net anlatmaktadır; “Ne yazık ki yurt ve yuvalardaki çocuklar da birer kurum malı gözü ile görülüp değerlendiriliyorlardı. Birinin diğerine sayıyı tutarak teslim etmek zorunda oldukları devlet malları gibiydiler.”³¹ Personelin onda bıraktığı kanı bu olmuştur ve “Cezalarla yıldırılıp korkutulmaya layık olanlar”³² olmadıkları alıntısından en ufak bir hatalarında cezalandırıldıkları çıkmaktadır. Anlattığı bir anekdotta annesinin yurda geldiği ve bahçede otururken gelip numaradan kendini yere attığını anlatmaktadır. Annesi çırpınmaya başlamış, ‘kızım bana ne dedi’ diye kıvrınmaktadır. Gelen personelse kadını kaldırmaya çalışırken bir yandan da oturan çocuklara “Hayvanlar! Edepsizler! Kalpsizler!... Terbiyesiz ahlaksız! Sizin gibilere anne çok! Siz ne anlarsınız anneden!”³³ gibi bir tavra hemen bürünmüşlerdir. Oysa kitapta annesinden ne kötülükler gördüğünü rahatlıkla görmekteyiz. İşin aslına bakmadan yargılamaya eğimli bir personel olduğu kendiliğinden çıkmaktadır. Songül Aksankur’un personele karşı çok iyi deneyimleri yoktur ama yeri geldiğinde görevlilerin hakkını vermektedir. Anne bölümünde anlattığımız hemşire olayında sorunları ile direk ilgilenen insanların olduğunu görmekteyiz.

²⁶ Yıldırım, *age.*, s. 120.

²⁷ Yıldırım, *age.*, s. 148.

²⁸ Yıldırım, *age.*, s. 105-106.

²⁹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54be2c30cbfc82.63837071 (20.01.2015.)

³⁰ Aksankur, *age.*, s. 295.

³¹ Aksankur, *age.*, s. 298.

³² Aksankur, *age.*, s. 299.

³³ Aksankur, *age.*, s. 547.

Demirhan Kadioğlu bize baba kavramı ile ilgili bilgi vermektedir; “Yurt müdürüne ‘baba’ diyoruz. Baba şefkati verdiğinden mi acaba? Değil... Otoriteyi temsil ettiği için böyle söyleniyor olmalı. Bütün yetimhanelerde müdüre ‘baba’ derler. Yazısız bir kuraldır bu.”³⁴ Baba kavramını öyle hissettikleri için kullanmadıkları anlaşılıyor. Sadece müdüre baba olarak ithaf edilse de bu bölümde erkek personelin durumunu belirttiğimiz gibi genel olarak ele alacağız. Müdür gelen isimsiz çocukların ismini veriyordu. Müdürün düşüncesi şu şekilde aktarılmaktadır; “Ailesi tarafından terkedilen çocuklar yuvada en azından güvendedi... Toplumun sahip çıkamadığı çocuklar, devletin koruması altındaydı... Bakımını ve güvenliğini üstlenmişti, ama ne olursa olsun aile sıcaklığı veremeyeceğini biliyordu.” Her memur gibi mesai saati bittiğinde Müdürde evine gidiyordu.³⁵ Memur zihniyetini kuruma hakim olduğunu yeni bir yurda gönderildiklerinde yaşadıkları şu durum göstermektedir; “Bizler odanın kenarında öylece beklerken, yuva görevlileriyle öğretmenler başka muhabbete çoktan dalmışlardı. Çaylar gelmiş, içilmeye başlanmıştı. Biz kenarda dört çocuk değil, adeta birer saksı gibiydik... bizi yetiştirme yurduna getiren görevli, elindeki bond çanta ile bizlerin yüzüne bile bakmaya gerek duymadan kapıya yöneldi. Biz ise beş sene boyunca onların himayesinde büyüdüğümüzü düşünüyorduk. Ve şu an burada tanıdığımız bir tek onlar vardı. Onlar ise bizi burada çaresizce yalnız bırakıp gidiyordu... O ki giderken yüzüme bile bakmayan görevliye bağlıydık. Biz bu kadar ilgisiz bedenlerden bile ilgi bekleyecek kadar ilgiye muhtaçtık. Ama hayır o bir memurdu. Çocukları buraya getirip çalıştığı kuruma gidecek ve bir daha da dönmeyecekti... Öyle bir ev, öyle bir misafirperverlik ki, ne getiren “hoş çakalın” diyordu, ne karşılayan “hoş geldiniz” diyordu... Görevli ‘kalkın’ gelin ardımızdan der gibi baktı. Yatak odasını dolaplarımızı gösterdi. Hiçbir şey demeden çekip gitti... Görevli öğretmen gelip numaralarımızı verdi.” Kurumda çalışan personelin sert olduğu anlaşılmakta³⁶; “Nöbetçi öğretmen yatakhaneye her girdiğinde önce ışığı açar, sonra bıkkın ve aşağılayıcı bir üslupla seslenirdi.” Uyandırmaya gelişlerini anlatılmakta; “otuz santimetrelik sopasını ranzaların demirlerine biteviye sürterdi.” Öğretmenin öfkelenmesinden korkularını; “Öfkelenirse ne olur.? Kahvaltıyı geç yaparız. Sadece çevreyi değil, koridorları da bize paspas yaptırır. Haydi kalkın! Unutmayın bize güne iyi başlayan bir hoca lazım.” şeklinde anlatır. Verilen cezalarda ortaya çıkmaktadır. Şiddetin boyutunu ise; “Burada kanun öğretmenlerin iki dudağından çıkan sözdür... Kendi gözleriyle görüp tespit ettiği çocukları boş bir yatak odasına gönderiyordu... Biraz sonra da elinde yaklaşık kırk santimetre uzunluğunda bir hortum vardı... şevket Bey, sonra insafsız ve acımasız kollarıyla o küüçük körpe vücutlarımıza o bahçe sulama hortumunu var gücüyle indirdi. İşkence sahnesi aratmayan bu hortumla dövülme anında çığlıklarımız binayı inletiyordu... Yüreğinde zerre Allah korkusu olan kimsenin yapamayacağını bu öğrencileri korumak, kollamak ve yetiştirmek için devletten para alan bir öğretmen yapıyordu.”³⁷ anekdotunda görmekteyiz. Bir başka anekdot ise; “Elbette her öğretmenden baba şefkati, her hanım bakıcılardan anne şefkati beklemiyorduk ama bazen davranışlarında öyle oluyorlardı ki bize uyguladıkları davranışın adı şiddetle eş değer oluyordu. Hatta şiddetin dozunu kaçırdıkları bile oluyordu... Bazı öğretmenler kendilerine bunun için özel sopa bile yapıyordu. Ağaçtan koparılmış bir

³⁴ Kadioğlu, age., s. 28.

³⁵ Kadioğlu, age., s. 13

³⁶ Kadioğlu, age., s. 20-21.

³⁷ Kadioğlu, age., s. 49.

dalı çakıyla soyup üstüne ismini kazıyan tuhaf ruhlu öğretmenler bile vardı... Hep bağıırır ve kükrer halde bir İsmet hoca var hayalimde... İsmet hocanın sağ kolunda, ceket içinde otuz santimetrelik ince bir sopası vardı... İsmet hoca ne zaman ki yetim çocukları cezalandıracak, işte trik-trak bir kol hareketi yapardı... Allah yarattı demeden ve acımadan nerenize denk gelirse vururdu.”³⁸ Çocuklar hakkındaki düşünceleri ise; “Ama onlar o günkü idareciler için bir küçük insan değil kayıtlı birer çocuktuk... çocuk kalbinden... insan ruhundan... psikolojiden anlamaz bir kadro.”³⁹ şeklinde vermektedir. Devamında bu düşüncenin davranışta nasıl olduğunu; “Bizi oraya götüren öğretmen kahvaltı yapmadığımızı düşünmediği gibi orada da kimse bize ‘aç mısınız, susuz musunuz?’ diye sormamıştı bile. Böyleydi yetimlerin yolcu edilmeleri de karşılanmaları da... Beşimizde başımızdaki öğretmenin emrindeyiz. Gelin diyor, gidiyoruz; durun diyor, duruyoruz; bekleyin diyor, bekliyoruz. Acıktığımızı bile söyleyemeyiz öğretmenimize, çünkü o ne zaman yemek yiyeceğimizi kitabi olarak hesaplar”⁴⁰ gösterir. Banyo öncesi olan bir uygulamadan şikâyetini; “Banyo öncesi külot bakma saçmalığına ne dersiniz? Müdür muavini –çıkartın pantolonlarınızı!.. İndirin kiloları! Kontrolden geçemeyenlere müdür muavinini incecik çubuğu o mini minnacık çıplak baldırlarda şakladık: Değnek ile cezalandırmak mı, terbiye etmek mi siz karar verin.”⁴¹ şeklinde veriyor ve olay bununla da kalmıyor; “Sen ilkokulda olduğuna göre iç çamaşırını çıkartacaksın, çıkartırsın-çıkartmazsın bağırışmasının üzerine bir öğretmen çıkageldi... Hocam iç çamaşırını çıkar diyorum, çıkartmıyor. Bir tokatta öğretmenden... iç çamaşırımı zorla çıkarttılar. Kurallar öyleymiş burada...”⁴² gibi bir olay yaşanıyordu. Velilik görevlerini yapmadıklarını belirtiyor.⁴³ “Yarıyıl karnelerimizi alıp yurda geldik. Karnelerimizi grup öğretmenlerimiz topladı. Her birimizin karnesi idare odasının çekmesine bırakılmıştı. Bizim hakkımızda bir değerlendirme yapacaklarından mı? Çocuklar karnelerini kaybetmesinler diye”⁴⁴ ilgisizliklerini aktarıyor. 80’li yıllara varmadan oluşan kargaşa döneminde yurdun aldığı bir kararı eleştirir; “Böylece yurdumuzun yetkilileri, yurt çocuklarını siyasi akımlardan uzak tutabilmek için okutmama kararı almışlardı. Okula gidip anarşist mi olacaksınız? Okumayın. İyi bir meslek sahibi olun, çıkın.” Bu kararın haklı olduğunu düşünenlere de cevap veriyor; “madem haklıysa o niye kızını okutuyor?”⁴⁵ Bu öğretmenlerin buraya gelişlerinin nasıl olduğunu öğrenmiş ve bize şu şekilde aktarmaktadır; “Sonradan öğrenecektik ki buralara gönderilen öğretmenlerin birçoğu zaten kendisi sorunlu olduğu için yurtlara sürgün gönderilen anormal insanlardı.”, “Yıllardır ufak tefek suçlar bahane edilerek kaç kez darp edildiğimi hatırlamıyorum bile”⁴⁶ diye sitemini dile getirmektedir. Bayramda hediye edilen elbisenin hademenin oğlunda gördüğünü anlattığı

³⁸ Kadioğlu, age., s. 51; Başka anekdotlar; “Ahsen hoca var mesela. Bomba gibi girerdi içeri. Ranzaların demirlerine vururdu elindeki koca sopayı. Dan Dan Dan!!!.. Kalkın ulan...Hala mı yatıyorsunuz lan ! hiç acımaz elindeki değnek ile vururdu. ”

³⁹ Kadioğlu, age., s. 58.

⁴⁰ Kadioğlu, age., s. 60.

⁴¹ Kadioğlu, age., s. 83-84.

⁴² Kadioğlu, age., 86.

⁴³ Kadioğlu, age., s. 91; “Öyle ya, benim velim olmuyorlar mıydı bir bakıma? Gitsin konuşunlardı ustam Ali ağabey ile... Ya bu çocuk haftalıklarını alamıyormuş. Bunların hesaplarını bankaya yatırıyoruz da... Ali Usta’ya şöyle esaslı bir tavır sergilenmeyince usta öğretmeni takar mı.? –Halledeceğiz.”

⁴⁴ Kadioğlu, age., s. 93.

⁴⁵ Kadioğlu, age., s. 136-137.

⁴⁶ Kadioğlu, age., s. 141; “Sonradan emekli Milli Eğitim Müdürü Ahmet hocadan öğrenecektim ki yurtlara gönderilen öğretmenler çoğunlukla sakıncalı tiplerde oluyormuş”, s. 182.

bölümden alt tabaka personelinde davranışlarının iyi olmadığı anlaşılmaktadır.⁴⁷ Nöbetçi öğretmenlerin ve personelin çocuklardan uzak durduğu; *“Onların kazanı ayırdı. Nöbetçi öğretmene kahvaltı özel ve özenle hazırlanıyordu. Zaten hiçbiri hiçbir zaman yemekhanede kahvaltı yapmıyor, öğrencilerle yemek yemiyordu.”*⁴⁸ Nöbetçi öğretmeni uyguladığı bir uygulama ile devam eder; *“Hatta öyle ki, nöbetçi öğretmen, kendisi sorumluluk almak yerine yaşça büyük olan abi dediğimiz 4-5 çocuğa alttaki çocukları emanet ederdi: -sen nöbetçi öğrencisin! Ellerinde sopaları olurdu. Beğenmedikleri en ufak durumda hiç düşünmeden lap lap aramıza dalar, acımasızca vururlardı.”*⁴⁹ Yurttan üç kez kaçanların kayıtlarının silinmesini şu şekilde eleştirir; *“Aynı şekilde kendi evladı, kendi evinden üç defa kaçtığında ve sonra da çıkıp geldiğinde kapıyı suratına kapatabilir mi? ... Yurttaki çocuklar için buna gerek duymazdı müdür... Biz ona gerçek ana-babası gibi davranabilsek o çocuk bu yurttan kaçmak ister miydi?... Biz ne yapalım? Kaçıyor demek çok basit ve çok sorumsuzca bir davranıştır.”*⁵⁰ Personelin durumunu açıklamak için vereceğimiz anekdotlar önemlidir; *“İlk önce öğretmen ve bakıcılar tarafından yurt çocuğu olduğumuz konusunda bilinçlendiriliyorduk. Yani bize gösterdikleri davranışlarında bizim yetiştirme yurdunda bulunmak zorunda kalan kimsesiz çocuklar olduğumuzu kendilerinin de bu görevle görevlendirilmiş kimseler olduğunu belli ediyorlardı... Bu belli edişte ne mi yoktu? Şefkat.. Merhamet.. Naz... Sevgi yoktu... Anne kucağı, öpüp koklama, el bebek gül bebek tarzı bir yaklaşım zaten yoktu. Kimsede beklemiyordu. Hiç olmasa da şunlar da olmasaydı: Azarlamalar, bağırıp çağırımlar, aşağılamalar ve dayak atma gibi her biri çocuk için büyük işkence... Yurt görevlilerinin bizi yetiştirmek için değil de bizi dövmek için para aldıklarını düşündüğüm olmuştur zaman zaman... Karnını doyurmak, üstünü başını giydirmek ve koğuşlarda yatacak yer vermek ruhlarımızdaki açlığa çözüm müydü.? ... Devlet ise yurtları adeta bir an önce gitsinler de nereye giderlerse gitsinler! Mantığıyla yönetiyor veya bu zihniyete göre yönetenlere göz yumuyordu... En ufak bir hatasında, en ağır cezayı uygulayabilen merhamet fukarası görevlilerin gölgesinde yaşamının verdiği çaresizlik ve korku bir yanda... sırf altını ıslattığı için acımasızca dövülen arkadaşlarımızın sessiz çığlıkları...”*⁵¹ Yönetimler değişse de yurt yönetim mantığını değişmediğini; *“Yurt idarecileri, Türkiye’de şekillenen siyasete göre değişti. Artık eski idareciler yoktu. Yenileri atanmıştı. İsimler değişse de yönetimde gözle görülür bir değişim olmuyordu.”*⁵² Şeklinde açıklamaktadır. Daha birçok olumsuz örnek anlatmaktadır metin uzayacağı ve ana temayı verdiği için burada bırakalım ve azda olsa olumlu örnekler verdiğini belirtelim.⁵³

⁴⁷ Kadioğlu, age., s. 148: *“Bayram günü. Bizim yurttan çalışan bir hademenin oğlundaydı... Bu elbise benimdi diye babasına söylediğim zaman aldığı cevap... benzer bir elbisedir.”- gece bekçisi gruptan biri altını ıslatmış diye bütün yatak odasında bulunanlara sıra dayacağı çekiyordu. Hem de söğüt dalında kopardığı esnek bir dalla... Hiç mi bıkıp usanmazdı dövmekten? Hiç mi yorulmazdı?*

⁴⁸ Kadioğlu, age., s. 150.

⁴⁹ Kadioğlu, age., s. 151.

⁵⁰ Kadioğlu, age., s. 156-157.

⁵¹ Kadioğlu, age., s. 157-161.

⁵² Kadioğlu, age., s. 188.

⁵³ *“Hemen bir öğretmen çağırdı. Kendi talimat verdi: -Bu çocuğu yarın alıp bizzat kendin hastaneye götüreceksin.” rahatsızlık yaşadığı bir dönemde ki ilgi, hastaneye götüren öğretmeni hakkında “Bu yolculukta ne yaptınız? Gerçekten bana bir baba şefkati gösterdi. Hiç bağırmadı. Hastaneye kadar tam bir babalık örneği gösterdi”* bkz. Kadioğlu, age., s. 114-117.

Şevki Dinçal, genel olarak olumlu bahsetse de öğrencilerin tavırlarını umursamadıklarını göstermektedir.⁵⁴ “Müdür ve öğretmenler de çok yakın ilgi gösteriyorlardı. Belki uyumlu bir çocuk olmam nedeniyle böyle oluyordu.”⁵⁵ alıntısından uyumlu olmayanlara ilgi gösterilmiyor muydu? Cevabını şan veremediğimiz sorusu karşımıza çıkmaktadır. “Yurtta çok iyi öğretmen kadrosu vardı. Sosyal hizmet uzmanı olarak bir Amerikan bayan görevliydi... Benim bulunduğum guruptan sorumlu Nadir Özatakan isimli öğretmenimiz iyi birisiydi... Öğretmenler arasında onun gibilerin sayıca fazla olmasını her zaman istemişimdir... Haberim yokken tam beş okulun sınavları için benim adıma müracaat etmiş.”⁵⁶ Gibi anekdotlarla öğretmenlerden olumlu şekilde bahsetmektedir. Emniyet Müdürü olduktan sonra yaptığı bazı deneyimler sonucu; “Bu kurumlarda idarecilerin, özellikle müdürlük yapanların ehil olması, siyasi kadrolaşma nedeniyle uygun olmayan insanların atanması sorunları çoğaltmaktadır.”⁵⁷ uyarısını yapmaktadır. Yaşadığı bazı olumsuzlukları bize aktarır; “Müdür gönülsüzce peki dedi. Doğrusu bu gönülsüzlüğün nedenini anlamamıştım... Mesai bittikten sonra doğruca yurda gittim. Ne toplantı için yer hazırlanmıştı, ne de çocuklar görünüyordu ortada.” Bunlar yurttan çıkmış birisi olarak ziyaret etmek istemesi sonucu yaşanmıştı. Israr ederek çocukları toplanmasını sağlamış ve konuşmuştu. Bazı sorunları halletmek için usta çağırtmıştı; “Yurt müdürü ona, ‘Emniyet müdürü pazarlıkçıdır. Sen biraz fazla söyle, ne koparırsan al’ demiş. Neden böyle söylediğini bilemiyorum şimdi.”⁵⁸ gibi bir durum yaşanmıştı. Şevki Dinçal kendi yaşadığı dönem yurt personelinin iyi olduğunu söylemekte ama Emniyet Müdürü olduktan sonra kötü deneyimlerle karşılaşmıştır.

Hulusi Armağan Yıldırım yurt ve yuvadaki erkek personelin “baba”⁵⁹ olduklarını söylemektedir. Çocuklar, “müdüre, baba yada hocam diye hitap ederlerdi.” Hazırlanmış olduğu kitaptaki anlatılardan anlaşılan Hulusi Armağan Yıldırım kurum için ideal öğretmen ve idareci profilidir. Bu konuda bazı alıntılar verelim; “Yemek kuyruğunda onlarla göz teması kurmayı, yüzlerindeki ifadelerden o günkü ruh hallerini öğrenmeyi çok severdim... ben de yemeğimi alır, yanına oturur, onunla konuşarak kendisini bana açmasını sağladım... konuşmak istediğim çocuğun tabağındaki yemeğin suyuna, masadaki ekmekten batırarak yerdim.”⁶⁰ çocukları anlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Resim ile uğraşan bir çocuğu “Ben de işte bu benim hayallerimi süsleyen araba. Çok güzel olmuş. Eline sağlık. Altına ismini yazıp imzala da panomuza asalım diyerek takdir ederdim.”⁶¹ şeklinde teşvik etmektedir. Çocukların yaş gününü kutlayarak onları mutlu ediyorlardı. Doğum günü olan çocukların doğum günü ayın bir gününde toplu olarak kutlanıyordu. Şu şekilde onları onurlandırıyor; “En karizmatik, en yakışıklı, cesaret ve mertliği, geleceğin yıldız futbolcusu olmaya aday, geleceğin iş adamlarından, yurdumuzun beyefendisi, sanatçılara şapka çıkartacak”⁶²Hulusi Armağan’ın idareciliğinden sonra bu kutlamalar gereksiz görünmüş ve kaldırılmıştır. Buda bizi genel durumdaki idareci tiplere çıkarmaktadır. Hulusi Armağan Yıldırım için birçok

⁵⁴ Zaten yurt idaresi kararını vermişti, bana bir şey sormadılar. Bkz. Dinçal, *age.*, s. 123.

⁵⁵ Dinçal, *age.*, s. 135.

⁵⁶ Dinçal, *age.*, s. 135-140.

⁵⁷ Dinçal, *age.*, s. 153.

⁵⁸ Dinçal, *age.*, s. 218-219.

⁵⁹ Yıldırım, *age.*, s. 18.

⁶⁰ Yıldırım, *age.*, s. 30.

⁶¹ Yıldırım, *age.*, s. 33.

⁶² Yıldırım, *age.*, s. 51-53.

örnek daha gösterilebilir ama metnin uzamaması için bu kadarını yeterli görüyoruz.⁶³ Öncelikle azınlık olarak bahsedilen işini iyi yapan personel için alıntılar yapalım; “Çocuklar kırar, döker, yıpratır. Teknisyenler yapıştırır, toplar, onarır ve kullanıma hazır hale getirir. Teknisyenlerin önemi de burada ortaya çıkar... Durmuş amca, her gün yurttta bir şeyler kırılıyor, bozuluyor sen neden bizim gibi tepki vermiyorsun? Başkaları homurdanıp söylenirken, sen nasıl oluyor da sadece işinle ilgileniyorsun? Benzer durumlarda, eğitilmiş olan bizlerin gösteremediği bu sabrı, o nasıl gösterebiliyordu? Bunun kendince bir izahı olması gerekiyordu.”⁶⁴ “Sosyal hizmet görevlisi, çocukların fotoğraflarını bir kerede topluca çekip çoğaltarak her birinin kişisel dosyasındaki zarfa koymuştu. Bir kağıt parçası gibi görünse de o sosyal hizmet uzmanı, her çocuğun yaşam öykülerini konu edinen bir film ve sonunda bir avuç göz yaşı koymuştu.”⁶⁵ “Duyarlı idareciler ve meslek elemanları; onların kuruluşun işleyişine katkı vermelerine yönelik girişimlerde bulunarak, zaman zaman bir takım inisiyatif alırlar.”⁶⁶ “Kadir Ustanın sevilmesi sadece yemeklerinden kaynaklanmıyordu. Çocuklar onu bir dede gibi görüyor, Kadir Usta da onlara bir dede şefkati ile muamelede bulunuyordu.”⁶⁷ Görüldüğü gibi kurumdaki iyi diyebileceğimiz personel arasında öğretmen ve idareciler yoktur. Kitabı gözden geçirdiğiniz zamanda fazla bir şey çıkmayacaktır. Şimdi ise olumsuz örneklerle geçelim; “1992 yılında yetiştirme yurtlarında kalan ve ilköğretimden sonra okumayan çocuklar mesleki ve teknik eğitimden geçirilerek istihdama hazır hale getirilecekti. Genel müdürlükten yurtlara, orta öğrenime devam etmeyen, iş ve mesleki eğitime yetenekli çocukların bildirilmesini talep eden bir yazı gönderilince; yurt müdürleri fırsat bu fırsat diye düşünerek yurtlarındaki en problemliler çocukları belirleyip mesleki eğitim konusunda ne kadar başarılı ve istekli olduklarını ifade eden kısa birer durum değerlendirme raporu ile birlikte, dosyalarını yurdumuza göndermeye başlamışlardı. Çocuklar yurda geldikten bir iki ay sonra postacı; mahkeme celp kâğıtları, karakol evrakları, tutanak fotokopileri gibi evraklar getirmeye başladı.”⁶⁸ 6 ay sonrada proje başarısız oldu. “Kendimizi tanıtmaktan, anlatmaktan hep kaçındık. Eksişimizi, kusurumuzu bilsinler istemedik yıllarca. Öyle olunca da insanlar bize hep şüpheli ve önyargıyla yaklaştılar.”⁶⁹ vardığı bu sonuçta genel olarak eleştirmektedir. “Bizim çocukların kendi çocukları ile arkadaşlık etmelerine engel olmaya çalışır hatta zaman zaman kendi çocuklarına dokunmalarından bile rahatsız olurlardı. Yuvada bizim çocuklarımıza soğuk, duygusuz, sert ve haşin davranan bir personelin, kendi çocuğunu sevgi ile bağrına basarak, yanaklarına öpücükler kondurarak kucığında ya da elini tutarak yuvanın koridorlarında salına salına gezdirdiğini görmüşlüğüm çoktur.”⁷⁰ Daha verilebilecek kitapta anekdot çok ama biz genel memur zihniyeti olarak

⁶³ Uğur isimli bir öğrencisi “Hocam bak kar yağıyor.” demişti. O kadar işimin arasında beni bunun için mi çağırıda? Diyebilirdim. Ama belli ki Uğur’un bu mevsim olayını yorumlayış şekli farklıydı. Uğur’la kar tanelerini izlemeye başladım. Hocam ne güzel yağıyor değil mi? Müdür yardımcısı; Müdür bey, pes doğrusu! Deminden beri sizi izliyorum, işi gücü bıraktınız yağın kar ile ilgili sohbeti koyuldunuz. Bkz. Yıldırım, age., s. 79-81.

⁶⁴ Yıldırım, age., s. 38-41.

⁶⁵ Yıldırım, age., s. 57.

⁶⁶ Yıldırım, age., s. 130.

⁶⁷ “bir maaş ödülü ile ödüllendirmesini talep ettim... ele geçen maaşın neredeyse dörtte biri kadar bir tutarmış, üzerini bizim tamamlamamız gerekiyordu. Kadir Usta dışındaki personeli toplayarak durumu anlattım, biz tamamlayarak” verdik bkz. Yıldırım, age., s. 137-139.

⁶⁸ Yıldırım, age., s. 82-83.

⁶⁹ Yıldırım, age., s. 90.

⁷⁰ Yıldırım, age., s. 113.

verdiği kısımları vermekle yetineceğiz.⁷¹ “Devletin resmi hizmetli kadrosunda çalışan tipik memur zihniyetli personelleri yurdun temizlik işlerini yapardı. Daha doğrusu onlar temizlik yapmazdı; akşamları yatma saatinden sonra yurdu tepeden turnağa hortumla yıkarlardı.”⁷² “Etrafıma baktığımda; kendi işi ve mesleği dışında her işle meşgul olan, yaptığı işi sevmeyen, işinin hakkını vermeyen, işi dışındaki çok şeye zaman harcayan, başkalarını yaptığı işleri yargılayan, suçlayan, ahkam kesen o kadar çok kişi görüyorum ki; işini seven, işine mesaisine yoğunlaştıran insanı görünce mutlu oluyorum, hayranlık duyuyorum.”⁷³ “Mutluluğa susamış gönüllerini küçük mutluluklarla kazanmak endişesini taşımayan insanlar; katı kuralları zorla uygulatmaya çalışarak, onların duygu, düşünce, ruh ve gönül dünyalarına tamiri mümkün olmayan hasarlar verdiklerini farkında bile değillerdir. Farkına vardıklarında ise, telafisi zor hasarlarla örselemiş onlarca gencin hayatlarında yıllarca silinmeyecek hayal kırıklıkları, nefretler, pişmanlıklar, öfkeler, keşkeler, utançlar velhasıl bir yığın tortular karşılarında duruyor olacaktır.”⁷⁴ “Gönüllüler bazı idareciler tarafından sevilmezler. İdareciler akıllı davranıp gönüllülerle iyi ilişkiler kurabilirlerse; durum kurumlarının yararına olur. Bu hassas dengeyi iyi ayarlayamayan idareciler, gönüllülerle didişir durur.”⁷⁵ “Statükocular, öğrenmeye kapalı olanlar, değişimi istemeyenler bu tavsiyelere kulak kabartmıyorlardı. Onların bilgisi onlara yetiyordu, zaten bu çocuklara bir şeyler verilemezdi. Bir şeyler vermek için bu yurt doğru adres değildi. Bir öğretmen, bilmiş bir eda ile ‘bu çocuklara bir şey verilemez. Verilecekse de burada verilemez’ demişti.”⁷⁶ “Yurtta çalışmayı diğer işlerden farksız gören bazı meslek elemanları, grup sorumluluğunun ne anlama geldiğini bilmezler ya da belki de böylesi işlerine gelir. Onlar için mesaiye gelmek, bir işi yapmak için yeterlidir. Nasıl olsa günde 8 saatlerini yurtta geçirmiyorlar mıydı.? Daha ne yapılabilir ki? Onlara göre zaten çocuklara bir şey verilemez ve bu maaşla ancak bu kadar çalışılır. Birkaç ‘aklını peynir ekmekle yemiş’ personel ya da idareci çırpınıp durur; diğerleri de oturup seyredeler. Resmen pusuda bekleyip olumsuz bir olay ya da çocuklardan birinin yakışıksız bir davranışını gördüklerinde ‘Ben size demedim mi, bu çocuklardan adam olmaz, boşuna emek harcıyorsunuz,’ gibi sözleri ardı sıra sarf ederler, bu memurlar ya başka kurumdan kaçıp bizim kuruma gelmiş ya kendi kurumundan kovulup hasbelkader bizim kurumda kendinin bulmuştur. Aslında bu memurların hiçbir görevde bulunmaması gerekir, bizim çocuklarımızın bir kısmı onlara emanettir.”⁷⁷ Son alıntıdan da anlaşılacağı gibi çocuklara bir şeyler kazandırmak isteyenlerin az olduğunu gözlemlemiştir.

2.3.) Abi/Abla ve Kardeş

Buraya kadar kurumda çalışan anne ve baba olarak adlandırdığımız karakterlerin çocuklar üzerine etkilerini aktarmaya çalıştık. Anılardaki ilişkilerde kardeş ilişkisi gördüğümüz için bu bölüme ‘Abi/Abla ve Kardeş’ ismini uygun gördük. Bu bölümde çocukların nasıl bir hayat

⁷¹ Nöbetçi amirin, çocuklarla ilgili suçlayıcı ve sitemkar sözlerini sabırla dinler bkz. Yıldırım, *age.*, s. 42: Yuvada bizi, yaramazlık yaparsanız, sizi o yurda göndeririz, görürsünüz gününüzü diye korkuturlardı, dedi bkz. Yıldırım, *age.*, s. 172.

⁷² Yıldırım, *age.*, s. 160.

⁷³ Yıldırım, *age.*, s. 44.

⁷⁴ Yıldırım, *age.*, s. 53-54.

⁷⁵ Yıldırım, *age.*, s. 133.

⁷⁶ Yıldırım, *age.*, s. 146-147.

⁷⁷ Yıldırım, *age.*, s. 185-186.

yaşadıkları ile ilgili bilgileri inceleyeceğiz. Buraya kadar uyguladığımız kaynakların söylediklerini teker teker verme yoluna devam edeceğiz.

Songül Aksankur'dan çıkan sonuçlara bakalım. İnsanlarda olan mal sahiplenme olayının yurt çocuklarında genellikle oluşmadığı anlaşılmaktadır.⁷⁸ Yurt içinde gruplaşmaların olduğunu görmekteyiz.⁷⁹ Erkek ve kız çocuklarının bir arada bulunduğu bir yurttaki durumu bize, "*Erkek Yurdu çoğunluk olarak sağcı, azınlık olarak solcu, Kız Yurdu çoğunlukla sol azınlık olarak sağcı idi. Buda her iki tarafında bir bünyede olmayı istemediklerini çok iyi açıklıyor sanırım.*"⁸¹ şeklinde vermektedir. Yurttaki çocuklar arasında 'aşk' duyguları yaşanıyor.⁸² Yurttaki ziyaret günleri olur, bu günlerde çocukların yakınları gelirdi. Bazı çocukların ziyaret edecek kimseleri yoktu.⁸³ Yurdun bahçesi vardı, burada oturur ve oyun oynarlardı. Gençler futbol oynar ve çocuklar kovalamaca oynardı. Oturarak aileleri hakkında sohbetler yaparlardı. Haylazlıkta sınır tanınmadığı da anlaşılmakta; "*Bizim yurdun kızları gerçekten de çok haylaz ve de korkusuzlardı. Terastan kömürlüğün çatısına atlarlar, oradan da yere, sonrada idare duvarıyla terasın duvarına iki el ve ayaklarını paralel açıp tırmanarak çıkarlardı ve yine kömürlüğün çatısına atarlardı... Bu böyle devam ederdi. Ta ki büyüklerden biri ya da idareden biri fark edip de sonlandırana kadar.*" Bir etkinlik olacaksa çocuklar arasından seçim yapılır genellikle ve bir kısım çocuklar bu etkinliğe gidebilirdi.⁸⁴ Yazın çocukların bazıları kampa gider, kimisi de kurumda kalırdı.⁸⁵ Hastalandığı dönemdeki aktardığı bilgiler abla ve kardeş konumuz için önemlidir; "*Bütün büyüklerin isteklerini 'emret komutanım' tutumu içinde yerine getirirken benim ricalarım minnete dönüşüverirdi onlarda... Odayı toplatabilmek için akla kararı seçerdim. Ellerim parçalana parçalana yıkadığım elbiselerini bir günde bok ediverirlerdi... 'abla bak biz her yeri pırıl pırıl ettik.' Sanki ben onlardan bıktığım, bezdiğim, küstüğüm için içlerime çekilmişim sanısında olsalar gerekti... Yemekhaneden yemek, becerememişlerse ekmek arası aşırıp getiriyor ve beni kendi elleriyle besliyorlardı. Elimden tutup beni banyoya götürüp yıkıyorlardı. Saçlarımı tarıyor, üstümü değiştiriyor, elimden tutup yürütüyor, masal anlatıyor, piyes yapıyor, şarkı söylüyorlardı... Benim onlar için yaptığım her şeyi onlar benim için yapıyorlardı.*"⁸⁶ Kurumda bazı büyük çocukların işlerini küçük çocuklara yaptırabildiği anlaşılmaktadır. Büyük çocukların küçük çocukların işleri ile de ilgilendikleri görülüyor. Bunun yanında birbirlerine bir şey olduğunda destek oldukları anlaşılmaktadır. Masumca mutfaktan bir şeyler aşırıldıkları da görülmektedir.

⁷⁸ "*Benim-senin malın, benim yerim-senin yerin takıntın vardı. Ben yetiştirme yurdunda yetişmiş olduğum için eşyalar, mekanlar söz konusu olduğunda bu tarz yaklaşımlarda bulunmuyordum.*" bkz. Aksankur, age., s. 164.

⁷⁹ "*Ben yetiştirme yurdunda iken gruplaşma vardı.*" "*iki çetemiz vardı.*" "*Savaş zamanlarında bir grup diğer grubun sınırlarında dolaşmaya asla cesaret edemezdi.*" bkz. Aksankur, age., s. 211.

⁸⁰ 1978 tarihini vererek, "*Kız yetiştirme yurdu ile erkek yetiştirme yurdu bir bahçede ayrı binalarda da olsa bir bünyede toplanılsın istenmiş ve öylede olmuştu.*" Kız ve erkek öğrencilerin bir araya alındığını göstermektedir. bkz. Aksankur, age., s. 212.

⁸¹ Aksankur, age., s. 212-213.

⁸² "*bizim yurttan bir çocuğa aşık olmuşum.*" bkz. Aksankur, age., s. 538.

⁸³ Aksankur, age., s. 297.

⁸⁴ "*Yine bir şeyler için seçimler vardı. Sinemaya gidecekler mi seçiliyordu? Tiyatroya...konser... Kimler ne için seçiliyordu? Neden seçilmek zorundaydık? Seçilmek zorunda kalmadan, seçilme sancısı yaşamadan hayatımıza güzel bir anı katamaz mıydık?*"⁸⁴ "*Seçim, camiye gidiş içinmiş. Gönüllü annelerden bir grup, bizlerinde camileri görüp tanımamız gerektiğini düşünmüşler... seçilen çocuklar, seçen ailelerce evlerinde bir gece konuk edilecekler ... camiye gideceklerdi.*" bkz. Aksankur, age., s. 823.

⁸⁵ "*O sene yurttan kalan kızlardan ve öğretmenlerden çoğu yaz kampına gitmişlerdi.*" bkz. Aksankur, age., s. 552.

⁸⁶ Aksankur, age., s. 553.

Bunun yanında onu yurda bırakan annesinin kurumdaki çocuklara bakış açısının gösteren anekdot önemlidir; *“Cebini yokluyordu. Eşyalarını kolluyordu. Eşyalarını kolluyordu ve öyle diyordu bana ‘belli mi olur? Bunların ne olduğu bellisiz. Hırsızlık da ederler, her bir şey de. Zati seni yoldan atan da onlar. Kıskaniyerler seni de anlamıyorsun.’ Kızlar Her şeye rağmen ondan hürmetlerini eksik etmiyorlardı.”*⁸⁷ Kızını yurda veriş nedenini de açıklamaktadır; *“Bana dediler ki ver yurda. Devlet daha iyi bakar. Okutur, adam eder. Ben mi istedim vermeyi? Dedengil yazdırdı sizi yuvaya. Seni yuvaya götürürken ben bi bayılmışım. Tee na şuradan şuraya inmiş kolumun derisi.”*⁸⁸

Demirhan Kadioğlu oğlu annesi tarafından çok küçük yaşta yurda verilmişti. Hademe onu yeni odasına yerleştirmişti. Kendi tabiriyle oda artık kimsesizler ordusunun bir ferdiydi. O odasına yerleştirilirken diğer çocuklar havuzda oyun oynuyorlardı daha sonra havuzdan çıkarılacak ve üstleri değiştirilerek yemekleri yedirilecekti. Daha sonra programda yazdığı gibi görevlilerce yatırılacaktı. Burada çocuklar yemekleri hep birlikte yiyor, birlikte oyunlar oynuyor, öğlen uykusu öncesi yastık kavgaları yapıyordu. Görevlilerin arkasında dil çıkarıyor ve şımarıyorlardı. Hademe bu yüzden onları terlik ile cezalandırıyordu.⁸⁹ Bakırköy Çocuk Yuvası’nın beyaz badanalı şirin binasının hemen önünde geniş bir bahçe ve minik havuzun içinde oyun oynadıkları günler sona ermişti.⁹⁰ Buradan gidecekleri hakkında haber vermişlerdi. Bu karara karşı çıkmaları gibi bir durum mümkün değildi. *“Yuvamız askeriye kadar olmasa da emir komuta hakimdi ve her duygumuzun, üzüntü ve kederimizin üzerindeydi.”*⁹¹ Yakacak Yetiştirme Yurduna götürülmüşlerdi. *“Sanki getirilen çocuklar birer heykel veya süstü. Oysa bizler, her birimiz, yetim de olsak kimsesiz de olsak birer minik insandık... Her birimiz apayrı bir dünya idik ama onlar bize masa, sandalye gibi eşya muamelesi ile davranıyorlardı. Bize dönüp bir kelime dahi etmiyorlardı.”*⁹² Getirildikleri yere bu tavırda bırakıldılar ve buradakilerde aynı tavırda onları karşıladılar. Kendi ailesi hakkında bildikleri ve oradaki çocukların durumunu şu alıntı göstermektedir; *“-Senin kimin Yok? Yani annen mi yok, baban mı yok?, Senin annen mi ölmüş baban mı.? +Ben Kendimi bildim bileli yuvadayım. Şimdi de yurttan yanınızdayım. –peki kim bıraktı seni yurda.? +bilmiyorum. Ama kime sorsam hepsinin de annesi yoksa babası, babası yoksa annesi vardı. Hiç olmazsa akrabaları vardı ve her hafta sonu veya bayramlarda ziyaret ediliyorlardı.”*⁹³ Kurumdaki arkadaşlarının kardeşi saydığını; *“Kimsesiz çocuklarla birlikte bize bakıcılık yapan görevli kimselerin yönetiminde yaşıyoruz... Ancak esasında geniş bir aile değil; yurt müdürü, öğretmenler, görevli personel ve biz sahibiz ve kimsesiz çocuklardan oluşan bir topluluğuz. Eğer konuya aile formatında bakacak olsaydık şayet arkadaşlarım, benim kardeşlerim sayılırdı. Çünkü onlarla birlikte yiyor, onlarla birlikte eğleniyor, onlarla birlikte okula gidiyor ve geceyi gündüzü birlikte yaşıyorduk.”*⁹⁴ anlamaktayız. Kendilerine dışardaki bakış açısı ile ilgili hissettikleri; *“Neden okula gittiğimizde insanlar diğer çocuklara normal bakarken bize tuhaf bakıyordu? Biz çocuk değil miydik? Ya da biz mi istedik ailelerimiz*

⁸⁷ Aksankur, *age.*, s. 542-543.

⁸⁸ Aksankur, *age.*, s. 544.

⁸⁹ Kadioğlu, *age.*, s. 12-13.

⁹⁰ Kadioğlu, *age.*, s. 11.

⁹¹ Kadioğlu, *age.*, s. 17.

⁹² Kadioğlu, *age.*, s. 19.

⁹³ Kadioğlu, *age.*, s. 22-23.

⁹⁴ Kadioğlu, *age.*, s. 28.

tarafından terk edilmeyi? Hayatı seçme hakkımız olsaydı ister miydik terk edilmeyi? İstatistik yapılmış mıdır, bilmiyorum ama yapılırsa bile gayri meşru dünyaya gelmiş bedbahtların sayısı çok fazla değildir.”⁹⁵ Buradaki hayati ise; “Burada sabah yemeğimiz yedirirler, gündüz okula gideriz, akşam yemek sonrası ders saati olur ve sonra yatarız.”⁹⁶ Okulda kurum çocuklarına karşı davranışı; “Öğretmenler birçok konuda bizi ‘pas’ geçiyor, yurtlu diye dikkate almıyor, diğer çocuklara normal statüde davranyordu. Bizim hakkımıza arayacak veya ‘Niye bu çocuk başarısız?’ diye gelip öğretmene gerektiğinde hesap soracak bir velimiz yoktu.”⁹⁷ 1974 veya 1975 yılında Tokat yurduna gönderildi. Yanında gelecek olan çocuklardan birinin öz kardeşi ile ayrılışına; “Ağabeyi Tokat’a gideceği için kız kardeşiyle belki de son kez vedalaşacaklardı. Anası-babası olmayan ya da anası-babası tarafından bu yurtlara terk edilen bu iki kardeş, beraber yaşayabilmekten bile mahrum olmanın verdiği çaresizliği birbirine sarılarak resmediyorlardı.” tanık olmuştu.⁹⁸ Çocuklar arasındaki kötü ilişkilerin olduğunu; “Görmezden mi gelsem, müdüre mi gitsem, kendim mi istesem, ne yapsam?... İşte size yurtlarda yazılı kurallardan bir tanesi, ya bileğinin gücüyle başaracaksın ya da bir daha o güce orada olduğun müddetçe boyun eğeceksin!” göstermektedir. Bu duruma da müdahale edilmediği anlaşılmaktadır; “Yetiştirme yurtlarında öğretmenlerin, bakıcıların göz yumduğu hiyerarşik gelenek şeklindeki bu kuralın yurtlarda halen işlediğini zannediyorum. Yaşça büyük olanlar, sizi kontrol altına almak için önce bir bahane uydurup tehdit eder. Boyun eğmezseniz psikolojik baskı yapar, gerekirse tenhada döver veya dövürür.” Bu durumdan bir gruba girerek çekinmeleri sağlanarak kurtulunmaktaydı.⁹⁹ Okulla gidiş şartları; “O zamanlar eğitim kurumlarında servis diye bir kavram yoktu. Karmış, kışmış, soğukmuş, hiçbir şey okulu tatil etmezdi. Üstelik ayaklarda... bot yerine lastik ayakkabılar vardı. Bu halde bile bir kilometrelik yolu yaya yürüyorduk. Okul bittiğinde aynı yürüyüş şeklini dönüşte bir daha yaşıyorduk.”¹⁰⁰ görülmektedir. Çocuklar zaman zaman kaçardı ve bulunup geri getirilirdi. Çocukların saçları üç numara tıraş ile kesilirdi. Zaman zaman birbirlerinin eşyalarını çaldıkları görülürdü. Çocuklar muntika temizliği yapar bu sırada başların hocalar yerine büyük çocuklar dururdu. Okuldan gelen çocuklar etüt saati denilen saatte ders çalışırlardı. Okula gitmeyen çocuklar ise işte çalışırlardı. Kurumdaki çocuklar hayvan beslerdi. Artan yemekleri elleriyle taşıyarak hayvanlara veriyorlardı.¹⁰¹ Yurtta kalıpta tatilde gidecek yeri olmayanlar için tatil pek bir şey ifade etmiyordu. Tatilde yakını olanlar gittiği için kimsesi olmayan çocuklar yurtta yalnız kalıyorlardı.¹⁰² Çocuklar kendi arzu ettikleri kıyafetleri değil ne verilirse o kıyafetleri giyiyorlardı.¹⁰³ “En iğrenç noktası olan taciz ve istismar, yetiştirme yurtlarındaki çocukların büyük bir çoğunluğunun hayatında ömür boyu silinmeyecek derin yaralar açmış büyük hüsrana sebep olmuştur.” “Bu çocuklar resmi yaş sınırı olan 18’e geldiğinde hayat karşısında kendilerini bambaşka bir dünya buluyorlardı.”¹⁰⁴ “On sekiz yaşına geldiğinde yurttan ayrılan bu çocuk ne yapacaktı?... yetiştirme yurdunda büyümüş

⁹⁵ Kadioğlu, age., s. 29-30.

⁹⁶ Kadioğlu, age., s. 39.

⁹⁷ Kadioğlu, age., s. 45.

⁹⁸ Kadioğlu, age., s. 56-59.

⁹⁹ Kadioğlu, age., s. 69-72.

¹⁰⁰ Kadioğlu, age., s. 74.

¹⁰¹ Kadioğlu, age., s. 76-112.

¹⁰² Kadioğlu, age., s. 118-121.

¹⁰³ Kadioğlu, age., s. 191.

¹⁰⁴ Kadioğlu, age., s. 204.

olarak bilinmek onun toplumda dışlanmasına yetip de artıyordu bile... Başarısız olanlarımız, sokakların karanlık dehlizlerinde kaybolup gidiyordu ya da toplumun sorunlu insanlarına bir halka daha oluşturunuyordu.”¹⁰⁵ Demirhan Kadioğlu, çocukluğunda çizgi roman ve gazete okuyordu. Güzel karikatür çizdiği için gelecekte ressam ve karikatürist olmuştur. Yıllar sonra babasını bulmuş ama hiçbir zaman sıcak ilişkileri olmamıştır.

Şevki Dinçal’ın babası ölmüş ve sokakta geçen bir hayat sonrası İsmet İnönü’ne derdini anlatmaya karar vermiştir. İsmet İnönü’nün bulunduğu yere gitmiş ama asker tarafından içeri alınmamıştı. Askerin tavrı koskocaman İsmet İnönü sizinle mi uğraşacak olmuştur. Bu yol olmayınca o zaman yeni Başbakan olmuş Süleyman Demirel’e gitmeye karar verir. Süleyman Demirel’i kapıda birileri ile konuşurken bulurlar ve köşede beklerler. Konuştuğu kişiler gidince Süleyman Demirel kapıdaki görevliyle konuştuktan sonra köşedeki iki çocuğu yanlarına çağırır. Ne istediklerini sorar. Çocuklar Süleyman Demirel ile görüşmek istediklerini söyledi. Konuştukları kişinin Süleyman Demirel olduğunu öğrendiler ve Şevki Dinçal sokakta kaldıklarını, okumak istediklerini söyledi. Bunun üzerine Süleyman Demirel çocukları AP Genel Merkezine genel sekreter İhsan Bey’e yolladı. Bu şekilde diğerlerin ailesinin bırakmasından farklı olarak Yetiştirme Yurduna yerleştirildi.¹⁰⁶ Oradaki deneyimlerini; “*Hep birlikte kahvaltıya gittik. Yurtta yaramaz çocuklarda vardı ama sayıca azdı onlar... Arkadaşları ile iyi geçinmiyorlardı. İçimden onlara çok kızılıyordum. Bunları bulamayan, sokakta yatan nice çocuklar var, diyordum ve sokak günlerimi acı içinde hatırlıyordum... Yurtta çok saf ve benden büyük bir vardı. Herkes onunla dalga geçirdi... İçlerinde çok iyi ağabeyler ve yaşıtım çocuklar vardı... hata yapan bir yurt çocuğunun günahını, gizli veya aşık hepimizin çektiğini anlamam için çok uzun zaman geçmesine gerek kalmamıştı... Yurtta her çeşit çocuk vardı. İçimizden birinin yaptığı hata hepimize kesiliyordu... yurt çocuğu ismin hemen başına eklenirdi. Yurt çocuğu gibi falan.*”¹⁰⁷ şeklinde anlatmıştır. Sivas Yetiştirme Yurduna gönderilişini; “*Seni Sivas Yetiştirme Yurdu’na gönderiyoruz, dedi... Sivaslı olduğun için gidiyorsun oraya... vedalaşmam gerekiyordu. Bunların hiçbiri için zaman bırakmamışlardı bana... Tam da yerime, yurduma, arkadaşlarıma alışmışken bu değişiklik sarsmıştı beni. Anneme yaklaşıyor olmanın garip sevincini de duyuyordum içimde... Okumak için yanıma aldığım kitabı çantamdan çıkardım.*”¹⁰⁸ şeklinde anlatmıştır. Sivas Yetiştirme Yurdu’ndaki hayatı ile ilgili; “*bazı arkadaşların sigara gibi kötü alışkanlıkları vardı... Yurtta bulunan her şeye gözüm gibi bakılıyordum. Yurtta bulunan hemen hemen her çocuğun yuvada bir kardeşi vardı. Öyle bir teşvik ortamı yaratılmıştı. Yuvada bir aile havası olmuştur. Bende kendime bir kardeş edinmiştim. Onun ihtiyacını gidermeye çalışılıyordum. Benim de kardeş sevgisine ihtiyacım vardı. Onunla oyunlar oynuyor, bahçede dolaşılıyordum, birlikte eğleniliyorduk. Şimdi bu durumu, yani yurt ve yuvanın aynı yerde olmasını sakıncalı buluyorlar. Bunun sakıncasını hala anlamış değilim. Önemli olan burada kalan çocuklara kardeşlik duygusunu aşılamağ değil midir.? Hep Cinsel istismardan korkuluyor. Peki, bunun eğitimin oradaki görevliler veremez mi? Buralarda bir aile ortamı yaratılrsa ne olur? Şimdiki sevgi evleri projesi bunu amaçlıyor sanırım. Üvey amcam... zaman zaman ziyarete gelirdi.... Her şeyimi temiz*

¹⁰⁵ Kadioğlu, age., s. 156.

¹⁰⁶ Dinçal, age., s. 104-120.

¹⁰⁷ Dinçal, age., s. 123-129.

¹⁰⁸ Dinçal, age., s. 133-135.

kullanıyordum. Bunun için diğer çocuklara göre daha farklıydım. Okuldakiler beni bir yurt çocuğu gibi görmüyordu.”¹⁰⁹ şeklinde anlatmıştır. Girdiği bütün sınavları kazanmış askeri liseye gidecekti, kayıt yaptırmaya giderken polis okulu sınavlarına girmeye karar verdi ve sınavı kazandı. Artık polis okuluna gidiyordu. Yurt ile ilişkisi kesilmemişti. Tatillerde yurttan kalıyor ve harçlığını yolluyorlardı. Polis Akademisini altıncı olarak bitirerek polis olmuştu, bu yıllarda yurtlara giderek edindiği deneyimler; “O artık evinden yurdundan, sevdiklerinden uzakta yetiştirme yurdunda kalan bir çocuktur... Annesi babası, veya ikisinden birisinin olmaması olayı farklı kılarsa da, Anne ve babaları olanlar için, bu durum bu durum daha anlaşılabilir bir haldir. En çok ihtiyaç duydukları sevgi, ya çok az ya da yoktur... Okuldaysanız, sınıfta bir olumsuzluk olmuşsa, bütün gözler önce size çevrilir... Bu durumda sizi hep dikkatli olmaya zorlar. Gerilirsiniz... siz ne kadar iyi olursanız olun, tek bir olumsuzluğun bütüne yansımalarıdır... Yetiştirme yurtlarında kalan çocukların ortak derdi, sevgisizliktir... Sevgi dolu gerçek bir tebessüm çok şey ifade eder onlara. Sevgiye ve şefkate aç yürekleri hiçbir zaman doymaz. Girdikleri ortamda ürkektirler hep, dışlanma korkusu yaşarlar. Sevginin yerini dolduracak, onun yerine geçecek başka bir şey yoktur... Binlerce iyi örnek varken hep kötü örnekler odaklanılması, bunların abartılı bir şekilde kamuoyuna servis yapılması sonucunda, hem olumsuz bir kamuoyu oluşmasına, hem de bu haberlerden yurttaki kalanların aşırı etkilenmesine yol açar. Bu da tramvayı artırır. Belki de bu psikolojik baskılar nedeniyle, ben de uzun süre, yurtlarda kaldığımı sakladım. Siz hiç öteki oldunuz mu, ben hep öyle yaşadım. Bulduğum yerdeki çocukların hepsi benim durumumda idi. Yurt çocuğu olmak kaldığımız yurtlarda olmasa da, okullarda ve dışarıda çok zordu. Anne ve babası olan çocuklar ‘neden buradayım?’ sorusunu sıkça sordukları için, bunun kendilerini olumsuz etkilediklerini görüyorum.”¹¹⁰ şeklindedir.

Hulusi Armağan Yıldırım çalıştığı kurumdaki deneyimlerinin bir kısmını bize kitabında anlatmıştır. Doğduğunda yurt duvarına bırakılan çocuklar olduğunu, annesi-babası küçükken öldüğü için yurda gelen çocuklardan, annesinin başka adam ile evlenmek için bıraktığı çocuklardan, doğar doğmaz yurda verilen çocuklardan bahsetmektedir. Genel olarak verilme nedenlerini; “Terk edilen bir çocuk, kocası ölen bir kadın, boşanma sonrası paramparça olmuş bir ailenin bakıma muhtaç çocuğu yuvaya verilerek ayrılık yaşıyor.”¹¹¹ göstermektedir. Yurttaki bulunan engelli çocuklar bulunmaktadır; “Bizim yurt ve yuvalarımızda, sayıları azımsanamayacak kadar engelli çocuk barınır. Bu çocuklar farklı engel düzeyinde ve gruplarındadır. Bir kısmı, bedensel engelli, bir kısmı zihinsel engelli, bir kısmı ruhsal engelli, bir kısmı işitme ve konuşma engelli, bir kısmı spastik engelli, bir kısmı otistik, bir kısmı down sendromludur. Bir kısmı da, süregelen hastalıklardan ötürü engelli hale gelmiştir.”¹¹² Bu çocuklar hakkında kitapta çok güzel hikayeler bulunmaktadır. Metin yeterince uzadı için biz bunlara yer veremeyeceğiz. Bu engelli çocuklara diğer çocuklar engelli olduklarını hissettirmemeye çalışıyordu. Yurttaki bulunan marangoz atelyesinde çocuklarda çalışabiliyordu. Bazı çocuklar boş zamanlarında Hulusi Armağan’a hediyeler yapardı.¹¹³ Yıllar sonra çocuklarını göremeyen gelen ailelerden bahseder. Haberi duyan çocuklar farklı tepkiler

¹⁰⁹ Dinçal, age., s. 138-139.

¹¹⁰ Dinçal, age., s. 151-161.

¹¹¹ Yıldırım, age., s. 109.

¹¹² Yıldırım, age., s. 164.

¹¹³ Yıldırım, age., s.18-19.

verirdi. Kimisi yurttan kaçır, kimisi duygulanırdı. Ne yüzle geldiklerini soranlarda olurdu.¹¹⁴ “Gece nöbetlerinde nöbetçi öğretmenlerin sağ kolu gibi görev yapardı. Küçük çocukları yatırma işini de, sabah kahvaltısını geceden hazırlama işini de, hep o üstlenirdi...”¹¹⁵ bir çocuk hakkında verdiği bu bilgiler yurttaki hayat için bilgi vermektedir. “Fırat, sosyal servise gelir evrak getir götür işleri yapar, bazen mutfağa gider aşçılara yardım eder, bazen personele çay dağıtır. Kahvaltudan sonra yurttan biraz durur, daha sonra sessizce yurttan uzaklaşırdı. Civardaki esnafta ziyaret eder, kaymakamlığa girer çıkar, muhtarı ziyaret eder, cami avlusunda yaşlılarla sohbet eder, postaneye girer çıkar, partilerin ilçe başkanlıklarını ziyaret eder; belediye binasında Başkan, Başkan Yardımcıları ve daire müdürleriyle görüşür; hastanenin ve sağlık ocağının koridorlarında gezer, cenaze törenlerini ve bayram törenlerini kaçırmaz ve hatta civardaki düğünlere mutlaka iştirak ederdi. Öğlen yemeklerini çoğu zaman dışarılarında esnafın ya da tanıdıklarının yanlarında yer, akşam olunca da yemek saatinden önce yurda gelirdi.”¹¹⁶ İlginç bir karakter olarak orada bulunan farklı çocukların yaşamının çeşitleri hakkında fikir vermektedir. Kurumdaki çocukların hayvanlarla bağına anlatan; “Çocuklarla köpekler arasında, bazen anlam veremediğimiz, bir sevgi ve ilgi bağı oluşur. Harçlığı ile bakkaldan süt alıp köpek yavrularını eli ile besleyen çocukları defalarca gördüm... Yurdun içine soktuğu yavruyu yatağının içinde uyutan... tavuk kemiklerini büyük bir özenle tek tek toplayıp bahçedeki köpekleri yavaş yavaş ve kendine alıştıran ve talimatlar vererek bir komutan edasıyla köpekleri besleyişlerini görmemiz gerekir.” Besledikleri bir köpek öldüğünde “çocuklar merdiven kenarlarına, duvar diplerine çökmüşler, kimisi hıçkırarak, kimisi başları ellerinin arasında ağlıyordu.” “Müdür baba Bati öldü, hocam Bati’ye çarpan arabanın plakasını aldık. O adamı öldüreceğiz.” dedi. Hulusi Armağan Yıldırım çocukların değer verdikleri köpek için cenaze namazı kıldırdı. Bunun üzerine onun yaptığı inceliği anlamayanlar, “Yurdun müdürü kafayı yemiş herhalde. İşi gücü bırakmış, bir sokak köpeğine cenaze töreni düzenledi.” dedikodusunu yaptılar.¹¹⁷ “Yuvanın bahçesindeki tarla farelerini elindeki bisküvilerle besleyecek kadar kendisini hayvan sevgisine adayan, bu yüzden hep personelin tepkisini çeken sevimli bir çocuk olduğunu öğrenmiştim.” Büyüyen bazı çocuklardaki değişimi; “yazı yurttan geçirmek zorunda kalırdı.. Sigara içmeye başlamış, yurda geç gelmeye alışmış, çocukların arasında yapılan kavgaların figüranları arasında yer almaya... her aramada cebinde sigara, çakmak ve çakı çıkıyor... Yurdun içinde askılı atletle dolaşıyordu. Artık o küçük çocukların Sabri abisi idi.”¹¹⁸ Ne kadar farklı düşünen çocukların olduğu; “Hocam bahçeye attığım o çekirdekler büyüyecek erik ağacı olacak. Biz de o ağaçtan eriklerimizi yiyeceğiz. Onun için bahçeye atıyorum.”¹¹⁹ diyalogundan anlaşılmaktadır. Yurttan kalan engellilerin yaşı dolduktan sonra akıbeti; “Yaşlıları kendileri için hazırlanan iş hakkından yararlanarak çeşitli kamu kurumlarına işe girip yurttan ayrılmışlardır. Mert ise bedensel engelli olduğu için, kamu kurumlarının açtığı sınavlara girememişti. Engelli istihdamı için açılan sınavları beklemesi gerekiyordu. On sekiz yaşını doldurmuş olmasına rağmen, terk edilmiş olduğundan ve yurttan başka gidecek yeri

¹¹⁴ Yıldırım, age., s. 23.

¹¹⁵ Yıldırım, age., s. 37.

¹¹⁶ Yıldırım, age., s. 66.

¹¹⁷ Yıldırım, age., s. 121-126.

¹¹⁸ Yıldırım, age., s. 150-151.

¹¹⁹ Yıldırım, age., s. 162.

*olmadığı yurttan ilişkisini kesmemiştik.*¹²⁰ Çocuklar askeri gittiklerin yaşadıkları kimsesizlik duygusu; *“Hocam koca koca askerler yemin töreninde annelerine sarılıp ağlıyorlardı. Bende yemin töreninde sonra bir duvar kenarına çekilip yalnızlığım ve çaresizliğime ağladım.”* *“Komutan, üzülme, bende baban sayılırım, diyerek teselli etti.”*¹²¹ Yurttan kolay kolay ayrılamadıkları üzerine; *“Geç saatlere kadar yurttan kalıyor, yatmadan yatmaya evine gidiyordu. Bu durumu anlayabiliyordum. Doğduğundan bu yana tek ve yegâne evi, yaşadığı yurttu.”*¹²² Yurttan ayrıldıktan sonra; *“on sekize yaklaşmasıyla birlikte, geldiği günden bu yana evi olarak bildiği yurtdan ayrılacak olmanın derin sancısını yaşamaya başlar. Zamanı bir süreliğine dondurmak ancak liseyi bitirip üniversiteyi kazanırsa mümkün, mevcut yurt ortamında da üniversiteyi kazanmak bir mucizeyi gerçekleştirmekle eşdeğerdir. Okumanın kendisi için ne derece önemli olduğunu yuvada ya da yurttayken idrak edemediğinde... Çoğunun kaderi eğer ilköğretimi bitirmişse bir kamu hizmetli kadrosuna atanmaktadır”*¹²³ *“ilköğretimi bitirmediği için işe girememiş ve yurttan ayrılan diğer çocukların tutukları evlerde”*¹²⁴ beraber kalırlardı.

Sonuç

Toplumun öteki olarak algılamasında kurumun kendini tanıtmaktan çekindiği görülmektedir. Toplumdan önce burada çalışan personelin buradaki bireyleri öteki olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Bu kurumlarda annesi veya babası ölmüş, ailesi boşanmış, maddi durumu yetersiz olan çocuklar ve sokağa terk edilmiş çocukların korumaya alındığını görmekteyiz. İncelediğimiz anılar sonucunda kurumda bakıcı kadınların samimi oldukları ama bazen kötü davranışlar sergiledikleri anlaşılmaktadır. Erkek personelin iyi olabildiği görünse de daha çok çocukları umursamaz, ilgisiz ve şiddete elverişli olduğu görülmektedir. Diğer kurumlarda sorun yaşayan kişilerin neden bu kurumlara personel olarak gönderildiği sorulması gereken bir sorudur. Çocuklar bu personel altında bu kurumda hayatını devam ettirmek zorunda kalmışlardır. Çocuk doğasında olan yaramazlıkları elbette olacaktır. En ufak yaramazlıklarının şiddet veya yurt temizliği ile cezalandırıldığını görüyoruz. Yurttan kaçan çocukların bir sebebi de bu olabilir. Hayat yeterince çocukların omuzuna yük bindirmemiş gibi birde yurttaki ve okuldaki öğretmenleri çocuklara öteki olarak bakarak durumu daha da zorlaştırmaktadır. Kurumların fiziki durumunun kurumdan kuruma değiştiği görülmektedir. Farklı yaşam tarzları olsa da aynı sorunlar yine de görülmektedir. 18 yaşını dolduran kurumda bulunan birey 1983'den sonra ilköğretimi bitirmişse bir takım sınavlar sonrası işe yerleştiriliyordu. İlköğretimi bitirmemiş veya 1983'den önce kurumdan çıkarılan çocuklar kendilerini toplumsal hayatın içinde buluyordu. Kimi bir şekilde hayata tutunmayı başarırken kimisi de devam eden aile sorunlarından dolayı hayatın içinde kaybolup gidiyordu. Bunu bir sebebi de kurumdan sonraki hayata kurumda hazırlanmamaları olabilir. Üniversiteyi kazanan devlet koruması bir süre uzuyor. Diğerlerine göre hayata tutunma şansı daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Yurt şartlarında üniversite kazanmanın zor olduğu da görülmektedir. Oysa bu kurumlar çocukları eğitmek üzerine dizayn edilse ve ona göre özenle personel seçilse daha iyi olmaz mı.?

¹²⁰ Yıldırım, *age.*, s. 25.

¹²¹ Yıldırım, *age.*, s. 71-72.

¹²² Yıldırım, *age.*, s. 73.

¹²³ Yıldırım, *age.*, s. 109-110.

¹²⁴ Yıldırım, *age.*, s. 174; Birkaç arkadaş bir araya gelerek bir ev tutmuşlardı. bkz. *age.*, s. 187.

Bizim konu olarak aldığımız tarihler 1950-2000 olsa da vermeye çalıştığımız hayatı ‘Çocuk Evleri’ ve ‘Sevgi Evleri’ projesi hayata geçirilene kadar yansıttığını söyleyebiliriz. Bu projelerle bina anlayışı değişmiştir. Ama personel yine aynı personel olduğu için oradaki çocuklarla ilgilenme durumu yine aynı kalacaktır. Burada bulunan çocuklar lüks hayat değil, sevgi dolu bir hayat hayal etmektedir.